

ПЕРША ВЕЛИКА ПРАЦЯ З БІБЛІЙНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІ–ХVІІІ СТОЛІТЬ

(рецензія на монографію: Левченко Н. Біблійна герменевтика в давній українській літературі. Харків: Майдан, 2018. 392 с.)

Релігійний характер української літератури ХІ–ХVІІІ століть створив передумови для домінантної в ній ролі Біблії як невичерпного джерела тем, сюжетів, образів та різноманітних сталих виражальних засобів, а також окреслив низку питань, пов'язаних із біблійною герменевтикою.

Українські літературознавці виявили посилений інтерес до проблеми біблійної герменевтики (*philologia sacra*). Так, Людмила Софронова і Поліна Левін звертали увагу на роль префігуральних образів у структурі української шкільної драми, Богдана Крися і Лідія Сазонова торкалися питання біблійної герменевтики, аналізуючи українську барокову поезію, Леонід Ушкалов і Валерій Шевчук з'ясовували місце й роль «священної філології» у світогляді українських письменників ХVІ–ХVІІІ століть, Світлана Сухарева й Наталія Поплавська дотично визначали місце біблійної герменевтики в українській полемічній літературі, Зоряна Лановик досліджувала проблеми біблійної герменевтики як особливої сфери гуманітарного знання. Питання біблійної ноєматики й евристики як структурних елементів біблійної герменевтики зринали у процесі дослідження творчості Григорія Сковороди в наукових розвідках Наталії Алексеєнко, Дмитра Багалія, Юрія Барабаша, Петра Біланюка, Ірини Гузар, Елізабет фон Ердманн, Магдаліни Ласло-Куцюк, Ришарда Лужного, Олега Марченка, Валерії Нічик, Григорія Сивоконя, Леоніда Ушкалова, Дмитра Чижевського, Дана Чопика, Стівена Шерера та інших. Цікаві спостереження на цю тему є також в універсальних працях Ірини Бетко і Віри Сулими, присвячених місцю та ролі Біблії в українській літературі від давнини до сьогодення.

Актуальність заявленої у монографії Наталії Левченко теми дослідження зумовлюється тим, що вона піддає аналізу ділянки давньої української літератури, які досі не вивчені з погляду біблійної герменевтики належним чином. У першому розділі «Біблійна герменевтика в українській літературі як об'єкт історико-літературних студій» авторка розглядає питання становлення і розвитку біблійної герменевтики як науки та з'ясовує рівень вивченості заявленої проблеми в українському літературознавстві.

У другому розділі «Біблійна герменевтика в українській літературі старокиївської доби» пані Н. Левченко торкається майже зовсім не дослідженої крізь призму біблійної герменевтики теми в перекладній та оригінальній старокиївській літературі. Перші переклади Біблії вона розглядає як перші етапи її тлумачення. Дослідниця наголошує на тому, що практичні методи тлумачення Біблії були занесені в літературу Давньої Русі в перекладних текстах різних жанрів, які мали посутній вплив на формування біблійної екзегетики в оригінальних жанрах старокиївської літератури.

Третій розділ «Питання біблійної ноєматики та евристики в українській полемічній літературі кінця ХVІ — початку ХVІІ століть» літературознавиця присвятила з'ясуванню ролі біблійної герменевтики в українській полемічній

літературі окресленого періоду. Аналізуючи контроверсійність полемічних дискусій церков східного й західного обрядів, вона доводить, що католицькі, православні, уніатські та протестантські полемісти взаємно запозичували форми, методи і прийоми тлумачення Біблії, яке використовували як основний аргумент переконання опонента.

Наукової ваги монографії Н. Левченко додає те, що, аналізуючи ноематику та евристику в структурі біблійної герменевтики в давній українській літературі, авторка спирається на поняття знака і значення, враховуючи сучасний науковий дискурс основних термінів. Так, відчитуючи розкодування Євхаристії у творах Мелетія Смотрицького, дослідниця спирається на вчення Ф. де Соссюра, який оприявнював лінгвістичний знак у нерозривній єдності позначника та означуваного, як синтез акустичного образу й концепту, подаючи, як приклад, образне порівняння двох боків одного листка.

Таким чином, авторка приходить до висновку, що позначник переважно зображує фізичну форму знаку – це квасний хліб, який сходить, росте, а не прісний, який є непорушним до самої випічки, та вино. Означуванним у Євхаристії є те, що може зринати лише у свідомості реципієнта, – «тіло Христове» і «правдива кров Христова».

На нашу думку, вагомість наукової монографії виросла би присутньо, коли б авторка застосувала сучасну інтерпретаційну методологію не вибірково, а до прочитання всіх аналізованих текстів.

У четвертому розділі «Біблійна герменевтика в українській бароковій літературі» пані Наталія Левченко переконливо доводить, що в цьому періоді заццепилася запозичена в західній традиції чотирисенсова біблійна герменевтика, яка передбачала буквальне, алегоричне, моральне й анагогічне прочитання Біблії. Така метода біблійної герменевтики дозволяла бароковим письменникам, таким як Іоаникій Галятовський, Антоній Радивилівський, Стефан Яворський, Дмитро Туптало та інші, пояснювати суперечності, закладені в тексті Біблії. Разом із тим, під впливом протестантизму існував чіткий ухил у бік буквальної методи прочитання Біблії у творчості Феофана Прокоповича, та — у бік всезагальної алегорези Біблії у герменевтиці Григорія Сковороди.

Отже, ця монографія є першою спеціальною працею великого формату, присвяченою з'ясуванню ролі й місця біблійної герменевтики у вітчизняній літературній традиції XI–XVIII століть, містить формулювання нових наукових концепцій, фіксує науковий пріоритет, забезпечує первинною науковою інформацією в питаннях форм і методів тлумачення Біблії, служить висвітленню основного змісту і результатів наукового дослідження. Монографія пані Н. Левченко «Біблійна герменевтика в давній українській літературі» характеризується єдністю й чіткою структурованістю змісту, свідчить про вагомий науковий внесок її авторки в науку.

Микола Васьків
ORSID iD: 0000-0003-3909-1213
Київський університет культури
myvaskiv@ukr.net

Рецензія надійшла до редакції 11.04.2018